

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ УЧНІВ ОХТИРСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТЕХНІКУМУ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1930-Х РР.)

Олена Подобед¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-126-8-22>

У 1920-ті роки в Україні сформувалася мережа педагогічних технікумів та інститутів, на які була покладена відповідальна місія з підготовки вчителів різних спеціалізацій. У 1920 р. педагогічний технікум було відкрито і в тодішньому райцентрі Харківської області місті Охтирка (нині місто Сумської обл.).

Упродовж 1920–1930-х рр. матеріальне становище учнів і студентів в УРСР було вкрай важким. Усі ресурси держава спрямовувала на становлення економічного потенціалу країни. Сфера освіти фінансувалася за залишковим принципом, соціальне забезпечення здобувачів освіти було мізерним.

Проблема повсякденного життя здобувачів освіти педагогічних навчальних закладів України в 1920–1930-ті рр. тривалий час перебувала на маргінесі досліджень істориків. Видавалися окремі праці, присвячені розвитку системи освіти в радянській Україні, однак їхні автори переважно оминали питання умов життя та навчання студентської молоді. Нещодавно вийшла друком монографія Олександра Комарніцького [1], в якій дослідник проаналізував становище студентів педагогічних навчальних закладів в умовах модернізації вищої освіти та формування політичної тоталітарної системи. Водночас у згаданій праці Охтирський педагогічний технікум згадується лише в світлі статистики. Відсутність розвідок про повсякденне життя здобувачів освіти згаданого технікуму та вихід у 2020 р. друком спогадів Марії Креховець (з дому Новікова) [2], яка протягом 1936–1939 рр. навчалася в цьому закладі, спонукали авторку до написання цієї розвідки.

Охтирський педагогічний технікум розташовувався у будинку, якому судилася довга педагогічна доля. Цегляний двоповерховий будинок було зведено у 1885 р. для потреб чоловічої гімназії. Серед відомих її випускників слід згадати письменника Бориса Антоненка-Давидовича. Через 35 років у приміщенні гімназії було відкрито педтехнікум, в наступні роки розташовувалися педучилище, школа-інтернат, а сьогодні – гімназія. У стінах двоповерхового будинку, зведеного в «цегляному стилі», уже майже 140 років навчають і навчаються.

---

¹ Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

У 1930-ті рр. підготовка фахівців в Охтирському педагогічному технікумі, які мали б виховувати дітей в комуністичному дусі та національно за формою, тривала три роки. Робочий день учнів був чітко регламентований. Щодня вони прокидалися доволі рано, оскільки о 6:45 на спортивному майданчику розпочиналася руханка. Після того всі йшли до їдальні на сніданок. Далі прямували до приміщення технікуму. Навчання тривало з 9:00 до 15:00 (обідня перерва – 12:00–13:00). О 17:00 за розкладом була вечеря, а далі учні виконували домашні завдання. О 21:00 – відбій, в гуртожитку вимикали світло [2, с. 66].

У другій половині 1930-х рр. класи педтехнікуму були переповнені, в них навчалось в середньому по 35 осіб. Майбутні педагоги вивчали мови – українську, російську, німецьку, історію, природознавство, фізику, хімію, музику і співи, військову підготовку, а також педагогіку та методику викладання. У своїх спогадах Марія Креховець залишила коротку характеристику учителів, щоправда не вказавши їхніх імен, а лише назву предмета, який викладали. Українізація системи освіти позитивно вплинула на підготовку фахівців, національно-свідомих вчителів. У часи згорання політики українізації вчитель російської мови вимагав від учнів, щоб вони «говорили російською лише на лекції, а поза тим тільки українською» [2, с. 70].

На другому курсі навчання розпочалася педагогічна практика, яка давала можливість учням продемонструвати набуті знання й вміння. Спершу це були спостереження за роботою учителів певної школи. На наступному етапі майбутні педагоги самостійно проводили свої перші уроки. При цьому на уроці були присутні не лише вчитель школи, а й викладач разом з учнями класу педтехнікуму. Згодом у стінах педтехнікуму відбувалося обговорення проведеного уроку й педагог-початківець отримував оцінку.

Учні намагалися ретельно підготуватися до екзаменів, багато «зубрили». Результативність сесії впливала на призначення стипендії, на яку здобувачі освіти дуже розраховували. Якщо семестровий екзамен можна було перескласти, то випускні перескладати не дозволяли. Частина учнів, не склавши випускних екзаменів, була в такому розпачі, через те, що не отримають документ про освіту, що намагалася вкортити собі віку [2, с. 74]. За ними наглядали і товариші, і вчителі.

Стипендію в Україні від 1932 р. призначали залежно від рівня успішності здобувачів освіти. Учні педтехнікуму в Охтирці, які за результатами сесії мали оцінки «добре» й «задовільно» отримували по 65 крб на місяць, а відмінники – на 10 крб більше [2, с. 66]. Незважаючи на те, що держава час від часу збільшувала розмір стипендії, її не вистачало на прожиття. На отримані гроші учні могли лише сплатити за

харчування в їдальні. Для того, щоб заощадити гроші, приміром, на кіно або поїздку додому, доводилося відмовлятися від обіду. Через постійне недоїдання майбутні педагоги мали змарнілий вигляд.

Частими були затримки з виплатами стипендій. «Не любили ми цього, але терпіли, язика тримали за зубами» [2, с. 67], – згадувала Марія Креховець. Мовчки долати всі труднощі спонукала атмосфера страху, сформована в радянському суспільстві в 1930-ті рр. Члени родини й односельці Марії стали жертвами ежовщини. Так, одного з сусідів «забрали» через те, що він критично висловився, «що в колгоспі коні – як маленькі віслюки, бо бракує їжі» [2, с. 68].

За скрутних матеріальних умов серед учнів набули поширення як крадіжки, так і взаємодопомога. Ті учні, які їздили на вихідні додому, поверталися не з порожніми руками. Привезеними продуктами ділилися з іншими учнями. Передовсім допомагали тим, чий батьки загинули в роки Голодомору 1932–1933 рр.

У 1920-ті рр. в Україні студентам катастрофічно не вистачало місць в гуртожитках. Частина змушена була винаймати житло або жити в непристосованих для життя приміщеннях. Кому пощастило отримати місце в гуртожитку були змушені тулитися по 30 осіб в кімнаті. Приміром, охтирчанин Іван Багрянний у другій половині 1920-х рр. саме через матеріальні труднощі був змушений залишити навчання в Київському художньому інституті [3, с. 22].

У 1930-ті рр. ситуація із забезпеченням житлом змінилася на краще. Іногородні учні Охтирського педагогічного технікуму були забезпечені гуртожитком. Останній займав у місті цілий квартал. Це були одноповерхові житлові будинки, що склалися з кількох кімнат, які обігрівала велика піч. Хлопці й дівчата жили в різних гуртожитках, їм заборонялося відвідувати один одного. В одній кімнаті мешкало в середньому 6 осіб. У коридорі розташовувався умивальник з колодязною водою. За матраци правили великі мішки з солом'ю. Прибиральниця мила підлогу лише раз на тиждень, тож в інші дні учні мали самостійно підтримувати чистоту в кімнатах. Це контролював комендант гуртожитку, який щоранку робив обхід всіх кімнат.

Учні педтехнікумів залучалися до громадської роботи. Приміром, частина майбутніх педагогів брала участь в підготовчих роботах до Всесоюзного перепису населення, який відбувся в січні 1939 р. Марія Креховець згадувала, як наприкінці 1938 р. «цілий день ходила від будинку до будинку, перевіряла, які там люди живуть і скільки» [2, с. 70]. Цей перепис мав покращити результати «репресованого» перепису населення 1937 р. Однак бажаних для радянських керманічів

результатів він не дав. Його основні підсумки було опубліковано лише через півстоліття, уже в незалежній Україні.

Дні відпочинку учні проводили по-різному. Частина іногородніх їздила додому, оскільки потрібно було допомогти батькам по господарству. Учні відвідували різноманітні заходи, які відбувалися у місцевому будинку культури, ходили в кіно чи музей. Відомо, що наприкінці 1920-х рр. вихованці педтехнікуму заприятималися з місцевою знаменитістю – Іваном Багряним. У 1928 р. юний поет написав історичний роман у віршах «Скелька», одними з перших слухачів якого і були майбутні педагоги.

Таким чином, спогади Марії Креховець дали можливість побачити як жили і здобували освіту учні Охтирського педагогічного технікуму в другій половині 1930-х рр. У розглядуваний період в Охтирці, як і загалом по Україні дещо покращилась ситуація з матеріально-технічним забезпеченням закладів освіти. На підготовку педагогічних кадрів сприятливо вплинули процеси українізації. Здобувачі освіти були забезпечені житлом, зріс відсоток студентів, які отримували стипендію. Водночас умови навчання і життя студентів були далекими від ідеальних.

Список використаних джерел:

1. Комарніцький О.Б. Студенти-педагоги у модернізації вищої освіти радянської України у 1920–1930-х рр. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2017. 984 с.
2. Креховець М. Через вогонь над водою : мемуари. Дрогобич : Коло, 2020. 240 с.
3. Подобед О.А. Іван Багрянний: громадсько-політична та культуротворча діяльність. Київ : Ніка-Центр, 2014. 248 с.